
Josip
JURČEVIĆ

POVIJESNO ZNAČENJE
VUKOVARA '91
(1998.)

Iako je prošlo sedam godina od vukovarskih događaja 1991. godine, još, nažalost, postoji niz neuobičajenih faktografskih, interpretativnih i kontekstualnih nepoznanica o tom fenomenu. Razlozi takvoga stanja su složeni, pa je u ovom izlaganju – koje namjerava naznačiti povijesno značenje Vukovara '91 – potrebno uvodno tek navesti znakovitu činjenicu kako se u istom negativnom statusu nalazi i cijeli hrvatski Domovinski rat.

Vukovar je unutar hrvatskoga nacionalnog korpusa već tijekom trajanja obrane grada (1991. g.) spontano prepoznat kao simbol hrvatskoga Domovinskog rata, odnosno simbol obrane hrvatske države od srbijanske oružane agresije. Osim toga, Vukovar je u to vrijeme bio i svjetski javni fenomen. Uzroci zbog kojih je taj grad stekao poseban status u unutarhrvatskoj i međunarodnoj percepciji mogu se interpretirati s različitih polazišta, međutim, osnovno ishodište za razumijevanje “fenomena Vukovar” ipak se nalazi u pokazateljima koji govore o odnosu snaga između branitelja i agresora te u vojnim rezultatima koje je postigla obrana Vukovara.

Naime, grad je branilo približno 1 800 neuvježbanih i izrazito slabo naoružanih branitelja koji nisu imali teškoga oružja, oklopnih

vozila ni zrakoplova. Pretežiti dio branitelja bili su dragovoljci, a ostatak su bili pripadnici pričuvnoga sastava policije i Zbora narodne garde (ZNG). Posebno je znakovit podatak da su znatan dio vukovarske obrane – približno 40 posto od ukupnoga broja vukovarskih branitelja – činile osobe koje nisu podrijetlom iz Vukovara, nego su došle iz različitih dijelova Hrvatske, BiH i hrvatskoga iseljeništa.

S druge strane, srbijanski je agresor na širem prostoru Vukovara raspolagao s više stotina tenkova i oklopnih transportera, velikim brojem svih vrsta topničkih oružja, borbenim zrakoplovima te s nekoliko desetaka tisuća odlično naoružanih vojnika.

Osim toga, opskrba i popuna agresorske vojske odvijala se bez ikakvih zapreka, a branitelji su zbog opkoljenosti grada i brojnih drugih okolnosti ostali bez materijalne podrške i bez popune postrojbi.

U takvoj su situaciji sve procjene ukazivale na to kako će Vukovar biti veoma jednostavno i brzo okupiran od srbijanskih osvajača. Međutim, grad je branjen čak 86 dana, a tijekom tog razdoblja branitelji su ostvarili gotovo nevjerojatne vojne rezultate; iz stroja je izbačeno više desetaka tisuća (10–15 tisuća mrtvih i 20–30 tisuća ranjenih) neprijateljskih vojnika, a uništeno je približno 300 srpskih tenkova ili oklopnih transportera, između 25 i 30 zrakoplova te veliki broj drugih vrsta oružja.

Na taj je način Vukovar '91 bio sudbonosan za proces nastanka suvremene hrvatske države. Ponajprije se izdvajaju činjenice da su, s jedne strane, vukovarski branitelji vojno, politički i psihološki odlučujuće slomili srbijanske osvajačke potencijale koji su bili namijenje-

ni rušenju hrvatske države, a s druge je strane tromjesečno vezivanje i uništavanje velikih agresorskih snaga na prostoru Vukovara pružilo dragocjenog vremena za ustrojavanje hrvatske države i hrvatske vojske. Zatim, Vukovar '91 je na međunarodnoj razini pokazao kako svekolika vojna i organizacijska nadmoć srbijanskoga osvajača nije bila dostatna za nasilno sprečavanje ostvarenja povijesnih hrvatskih državotvornih težnji što je, uz tragediju vukovarskoga stradavanja, bitno utjecalo na međunarodno priznavanje hrvatske države.

Stoga, u povijesnom kontekstu koji se odnosi na nastanak samostalne hrvatske države Vukovaru '91 opravdano pripada ključno mjesto, odnosno jednostavno se može izreći: da nije bilo Vukovara '91, ne bi bilo ni sadašnje hrvatske države.

Pritom je najvažnije naglasiti činjenicu kako prije vukovarske bitke nije bilo pokazatelja koji bi ukazivali na povijesnu sudbonosnost njezina ishoda.

Naime, početkom 90-ih godina proces raspada druge Jugoslavije i proces osamostaljenja hrvatske države događao se unutar kontinentalnoga, europskoga raspada komunističkih sustava vlasti i opće krize jugoslavenske države. U tom su se kontekstu mogle objektivno, analitički, tražiti različite interesne, strateške, vojne i političke silnice koje bi – iz tadašnje perspektive – trebale imati odlučujuće značenje na tijek događanja. Globalni interes najmoćnijih međunarodnih krugova nedvojbeno je bio usmjeren na nadziranje i usmjeravanje te lokaliziranje svih procesa kako oni ne bi ugrozili postojeću stabilnost preostalih dijelova kontinenta. Na tragu toga je djelovala i velikosrbi-

janska struktura unutar druge Jugoslavije koja se, zahvaljujući gotovo apsolutnom nadzoru nad represivnim ustrojem, predstavljala i postupala kao jedina snaga koja može upravljati razvojem događaja na području Jugoslavije.

Na taj su način demokratski društveni procesi koji su tada tek počeli u Hrvatskoj i drugim jugoslavenskim republikama bili izloženi brojnim političkim i oružanim djelovanjima velikosrbijanskih struktura. Na početku srbijanske oružane agresije na Hrvatsku, 1991. godine, nova demokratski izabrana vlast u Hrvatskoj nije imala dostatnih vlastitih sredstava (ponajprije oružje i financije) niti organizacijskih oblika (vojska) koji bi pružali objektivnu mogućnost obrane. Osim toga, međunarodna je zajednica uvela embargo na uvoz oružja na jugoslavensko područje, čime se izravno svrstala na stranu velikosrbijanskih struktura koje su jedine unutar Jugoslavije raspolagale golemim zalihama oružja. To je istodobno značilo kako međunarodni krugovi daju legitimitet i podršku jugoslavenskom (velikosrbijanskom) represivnom sustavu u obračunu sa svim pokrenutim društvenim procesima, uključujući demokratske i državotvorne procese u Hrvatskoj.

Kada je 1991. godine započela srbijanska oružana agresija na Hrvatsku, interesi hrvatskoga nacionalnog korpusa nalazili su se u iznimno nepovoljnom, a prema materijalnim pokazateljima u gotovo bezizglednom položaju. U takvim je okolnostima obrana na hrvatskim prostorima tijekom najvećega dijela 1991. godine bila samoinicijativna i lokalno organizirana. Postrojbe su osnivane uglavnom na dragovoljačkim načelima; nije bilo ni mobilizacije niti uobičajene zapovjedne hijerarhije;

postrojbe su popunjavane neuvježbanim i slabo naoružanim dragovoljcima; nisu bile organizirane ni opskrba niti vojna koordinacija i sl.

Takvo obrambeno stanje prevladavalo je na većini napadnutih hrvatskih područja, uključujući i vukovarski kraj koji je zbog graničnoga položaja prema Srbiji imao i dodatnu nepovoljnost. Krajem kolovoza 1991. godine srbijanska se agresija odvijala prema planovima osvajača; sustavno je povećavan intenzitet ratnih djelovanja te je provedena okupacija i etničko čišćenje prostora u nekoliko smjerova koji su trebali potpuno presjeći područje Hrvatske. U Srbiji, kod istočnih granica Hrvatske, skupljene su goleme vojne snage koje su najprije trebale okupirati istočnu Slavoniju, a potom, spajajući se s ostalim srbijanskim postrojbama, izvršiti obračun s hrvatskom državom.

Iz te perspektive i navedenoga odnosa snaga krajem kolovoza 1991. godine, Vukovar je trebao biti tek prvi jednostavni operativni korak u završnoj provedbi velikosrbijanskoga plana. Međutim, tromjesečna herojska obrana Vukovara neočekivano je postala sudbonosni događaj ne samo hrvatskoga Domovinskoga rata, nego i nastanka suvremene hrvatske države, pa je Vukovar, uz stvarno povijesno i simboličko značenje, postao i izvorni temelj suvremenih određenja hrvatskoga identiteta.

Pojedine događajne i značenjske sastavnice Vukovara '91 mogu se, s više ili manje opravdanja, analitički poistovjećivati i uspoređivati s nizom povijesnih događaja. Primjerice, u smislu vojnih paradoksa, Vukovar '91 se do određene razine može uspoređivati s Termopilima ili Sigetom; u pogledu simbolike patnji i stradanja - s Kartagom ili Guernicom; itd.

Međutim, povijesno značenje i mjesto Vukovara '91 – kad se uvažavaju navedeni materijalni rezultati i vrijednosno značenje te povijesne okolnosti i perspektive koje su otvorene u tom gradu 1991. godine – doista je jedinstveno zbiljsko i simboličko.